

# HAYATIN OLGUNLAŞTIRDIĞI ROMANLARIN YAZARI HERMANN HESSE

*“Bilgi bir başkasına aktarılabilir, bilgelikse hayır. Bilgelik keşfedilebilir, bilgelik yaşanabilir, bilgelik el üstünde taşıyabilir insanı, bilgelikle mucizeler yaratılabilir, ama bilgelik anlatılamaz ve öğretilemez.” Hermann Hesse (1877-1962)*

Yazı  
İbrahim BERKSOY  
(ME'91)

## 1- İç Dünyaların Derinliklerine Uzanan Bir Yolculuk Masalı: *Siddhartha*

Hermann Hesse'nin en çok okunan romanlarından *Siddhartha* (1950), ilk bakışta bir Hint masalı gibi değerlendirilse de özünde bir “arayış” romanıdır. İç dünyaların derinliklerine doğru çıkılan; yer yer çileli, kimi zaman gizemli, olabildiğince merak uyandıran, yeri geldiğinde keyifli, bir o kadar da kederli bir “doğu yolculuğu” odağında, iç dünyaların “arınması”na dair masalsi bir arayış romanı.

Bu uzun yolculukta kişi neyi aramaktadır ve bu arayışın sonunda neye ulaşmayı ummaktadır? *Siddhartha*'nın temel sorunsalı aslında tam da bu soruda ve bu soruya verilecek yanıtta gizlidir. İnsanlığın düşünsel tarihinde kimi zaman sorulan “kritik” sorular, o anda verilen ya da yüzyıllar sonra verilecek olan yanıt/yanıtlardan çok daha önemli olmuştur. Evrenin ve insanın özüne yönelik felsefi sorular bu türden sorulardır. Yüzyıllar öncesinden bugüne, “neden” diye başlayan ve yaşamın özünü anlamaya yönelik sorular “doğu”da, “batı”da ve giderek “yeni dünya”da çeşitli “dünya görüşlerinin” oluşmasına ortam hazırlamıştır. Bir de “nasıl” diye başlayan sorular var. Bu tarz sorular, özünde “yararlı” sorulardır. Yanıtından, çoğu yerde “pratik bir yarar” elde edilir. Ayrıca bu sorular, çocukluktan başlayarak hiç bitmeyecek olan merak duygumuzu besler, büyütür. Ama “nasıl” diye başlayan soruların asıl yararı; bu sorulara verilen yanıtların bilimsel ve teknolojik gelişmeleri beraberinde getirmesi ve sonuçta her geçen gün gündelik hayatımızı hissedilir derecede kolaylaştırmasıdır.

Hermann Hesse *Siddhartha*'da ilkin bizi romanın kahramanı Siddhartha ve arkadaşı Govinda ile tanıştırır. Siddhartha, Brahmanizmin öğretilerinin hüküm sürdüğü bir sarayda yaşamakta, bilge Brahmanlar tarafından eğitilmektedir. Genç Brahman Siddhartha, bir süre sonra, içinde doğup büyüdüğü öğretiyi yeterli bulmaz ve benliğini sorgulamaya başlar. Bilge Brahmanlardan sorularına doyurucu yanıtlar bulamayınca babasından izin isteyip yollara düşmek ister. Babasının ömür boyu süreceğini bildiği bu ayrılığa gönlü razı olmasa da genç Brahman Siddhartha, gerçeğe ulaşmayı ya da arınmayı ifade eden Nirvana'ya ulaşma yolunda arkadaşı Govinda ile birlikte saraydan ayrılıp yollara düşer. Bir süre arkadaşı Govinda'yla birlikte Samanalar adı verilen, çilekeş, gezgin dilencilerin arasına katılır. Bilincine varmak istediği benliğini, uzunca bir süre Samanaların azla yetinen çileci hayat öğretisinde arar. Brahmanizmin öğretilerinin etkisi altında kaldığı saraydaki günlerinde bulamadığı benliğini Samanaların arasında da bulamaz. Bunun üzerine, arkadaşı Govinda'yı geride bırakıp gerçeğin peşindeki yolculuğunu yalnız başına sürdürür. Derken, bu uzun arayış yolculuğunda Buddha ile karşılaşır. Buddha'dan Budizminin öğretilerini dinler. Uzun bir meditasyon dönemi geçirir; ama bu deneyim de onu gerçeğe ulaştırmaz. Umarsızca yoluna, yolculuğuna devam eder. Sonra bir şehrin kapısından içeri girer. Kapısından içeri girdiği şehir, ne daha önce sarayda geçen “rahat” günlere ne de ormanın derinliklerindeki çilekeş gezgin dilencilik benzemektedir. Kapısından içeri girdiği kent, içinde yaşadığı, nefes alıp verdiği, başkalarının varlığıyla anlam kazanan “maddi hayat”ı ifade etmektedir. Siddhartha, bugüne kadar öğrendiklerinin bu

“yeni hayat”ta pek işe yaramayacağını, gündelik hayatını sürdürmede pek bir karşılığı olmadığını kısa süre içinde öğrenecektir. Geçmişte kalmış uzun yılların uykusundan uyanıp “görünür dünya”ya gözlerini açan Siddhartha, kapısından içeri girdiği kentte tanıştığı genç, güzel ve zengin kadın Kamala'dan gündelik hayatın zevklerini “öğrenmeye” başlar. Yepyeni bir dünya açılmıştır artık önünde. Bu dünyada görünür olmanın en önemli koşulu herkes gibi bir işin ucundan tutmaktır. Kamala, bunları öğretir Siddhartha'ya. Kamala, bir işin ucundan tutsun diye kentin saygın tüccarı Kamaswami'ye yollar onu. Tüccarla Siddhartha arasında geçen şu konuşma oldukça öğreticidir:

Tüccar Siddhartha'ya sorar: “peki, elinde avucunda olmadığına göre, neyle geçineceksin?” “Üç yılı aşkın bir süredir beş param yok, ama neyle geçineceğimi asla düşünmüş değilim.” diye yanıt verir Siddhartha. Yanıtı dinleyen tüccar Siddhartha'nın dilenci gezginlik günlerini anımsatarak, “Öyleyse başkalarının parasıyla geçindin.” der ve bir şeye ihtiyacı olduğunda o şeyi almak için para yerine ne verebileceğini sorar. “Herkes kendisinde olan şeyi verir. Savaşçı güç verir, tüccar mal, öğretmen ders, köylü piriç, balıkçı da balık.” diye yanıt verir Siddhartha. Bunun üzerine tüccar, Siddhartha'ya, “Çok güzel,” der, “Peki, senin verebileceğin şey nedir? Bildiğin meslek, elinden gelen iş nedir?” diye sorar. Siddhartha şöyle yanıt verir: “Düşünebilirim. Bekleyebilirim. Oruç tutabilirim.” Bunların gündelik hayatta bir karşılığının olmadığını, bunlarla karın doyuramayacağını söyler tüccar. Siddhartha okur yazardır. Bu “meziyet”, diğerlerinden daha çok işine yarar bir tüccarın. Siddhartha, okur yazarlığı sayesinde tüccarın yanında ticaret hayatına atılır. Gündelik hayatın içine girer. Sonrası yine bir “arayış”tır. Gündelik hayatın hayhuyunu geride bırakıp yeni bir arayış yolculuğuna çıktığında artık yaşı iyice ilerlemiştir. İçini dolduran şey bir büyük “boşluk”tan başka bir şey değildir. Sevdiği kadını, Kamala'yı, henüz varlığından haberdar olmadığı biricik çocuğunu, ticaretten edindiği tüm servetini; her şeyi, evet her şeyi geride bırakıp yeniden yollara düşer. Yolda, yıllar önce Samanaların arasında bıraktığı gençlik



arkadaşı Govinda'ya rastlar. Govinda, yol yorgunu arkadaşının derin uykusuna göz kulak olur. Sahi; birisinin uykusuna göz kulak olmak nasıl bir duygudur; nasıl bir iç huzurun göstergesidir, bilemedim... İki arkadaşın yıllar sonra karşılaşması "hayat döngüsü"nü anlatmak için kurgulanmış gibidir. Yine bu kurgunun gereği olarak belki de, Siddhartha, yıllar önce yola çıkarken karşıdan karşıya geçmek için yardım istediği ırmak kenarındaki kayıkçıdan yıllar sonra dönüş yolunda bir kez daha yardım ister. Kayıkçı, Siddhartha'ya ırmağın sesini dinlemeyi öğretir. Can kulağıyla dinlendiğinde ırmaktan "doğu"nun kutsal arınma zikrinin ifadesi olan "Om" sesi yankılanmaktadır...

Aslında "Om" dedikleri, Budist ayinlerinde söylenen zikir sözü "Om mani Padme Hum"un özü. Peki, ne demek "Om mani Padme Hum"? Bilirsiniz; Buddhaların simgesi lotus çiçeğidir. İşte o "lotusun içindeki cevher hepimize kutlu olsun" demektir bu kutsal ayin sözleri. Bu arada; bu sözler yankılana yankılana taa buralara kadar ulaşmış ve değerli şairimiz Asaf Halet Çelebi'nin bir şiir kitabına ad olmuştur: "*Om mani Padme Hum*"... Hermann Hesse'nin bu romanına ilgi duyanların en azından Asaf Halet Çelebi'nin "Sidharta" şiirini okumalarını isterim.

Romanın sonunda Siddhartha, kayıkçı dostunun yardımıyla ırmağın sesini dinlemeyi öğrenir, böylelikle gerçek bilgiye ulaşır "aydınlanır". Tıpkı çağlar öncesinden Yunus'un "Bir ben vardır bende, benden içeri" dizesinde olduğu gibi; uzun, çok uzun yolculuğu sonunda Siddhartha da arınmayı içeren "varoluş" gerçeğine ulaşır doğanın uçsuz bucaksızlığında kendi iç dünyasındaki büyük yalnızlığını dindirir... Kendini gerçekleştirmenin, benliğinin bilincine varmanın "kendince" bir yolunu bulur...

## 2- Parçalanmış hayatların romanı: *Bozkrurdu*

Hermann Hesse'nin *Bozkrurdu* romanı pek çok bakımdan yazarın hayatından izler taşır. Yazarın asıl meramı, anlatmak istediği, "yalnız kurt" imgesi odağında yalnızlıklar içinde yaşanan, bölük pörçük, sıra dışı hayatlardır... Aslında okunması bir hayli güç olan bu roman "yalnızlık", "bireyin parçalanmışlığı", "ikiyüzlülük/yapmacıklık", "bunalım" ve "intihar" sarmalında kendini var eden bir tartışma romanıdır. Çok yönlü okumalara açık deneysel bir romandır. Alman edebiyatının ünlü romancısı Thomas Mannın dediği gibi, "*Bozkrurdu*, *Ulysses*'ten pek farklı olmayan deneysel bir yolculuk, bir yürekliliktir ve bu nedenle yirminci yüzyılın en önemli edebi belgeleri arasında yer alır." Hermann Hesse, bu romanı ile ilgili olarak okurlarına şunları söyler: "Okurlarıma romanımı, nasıl anlamaları gerektiğini ne anlatabilirim ne de böyle bir şeye kalkışmak isterim. Yeter ki bu kitabı okuyan herkes, içinde kendinden bir şeyler bulsun ve bundan yararlansın. Gene de, *Bozkrurdu*'nun öyküsünün insanı kemiren bir hastalıktan ve bunalımdan söz ettiğini ama tüm bunların ölüme ve yok olmaya değil, tersine iyileşmeye yönelik olduğunu anlarsanız kendimi mutlu hissedeceğim."

Hermann Hesse yaşamı boyunca hayatın tekdüzelüğünden, yüzeyselliğinden, içeriksizleştirilmesinden yakınmış; daha özgürlükçü bir topluma duyduğu özlemi her ortamda dile getirmiştir. Yazarın bu konuda dile getirdiği düşüncelere bir örnek vermek gerekirse, onun şu sözleri anımsatılabilir: "İnsanlar ne kadar çabuk çoğalır, teknik araçlara ne kadar çok sahip olurlarsa, o ölçüde yüzeyselleşecek ve birörnek topluma dönüşecektir. Yaşamın kitle insanına yüklediği misyon, elden geldiğince sürtüşmesiz bir biçimde toplumdaki yerini alması, içinde yer aldığı topluma uyum sağlaması, kişisel sorumluluğunu en az bir düzeye indirgemesidir." Yazarı, yaşamı boyunca "huzursuz" eden de budur

işte: Bireysel varlığın değersizleştirilmesi, kişisel sorumlulukların en aza indirgenmesi!..

## 3- Hermann Hesse: "Hiçbir şey unutulmuyor!"

Bugün Alman edebiyatının en önemli temsilcileri arasında gösterilen Hermann Hesse'nin hayatı iki dünya savaşı arasında geçti. 1877'de Almanya'da doğan yazar, Birinci Dünya Savaşı'nda Alman militarizmini protesto ederek İsviçre'ye yerleşir. Almanya'da gazetelerde savaş karşıtı yazılar yazdığı savaş yıllarında yazarın yanında *Siddhartha*'nın ilk bölümünü ithaf ettiği Fransız yazar dostu Romain Rolland ile Theodor Heuss'den başka kimse yoktur. İkinci Dünya Savaşı öncesinde, Nazi karşıtı düşüncelerinden dolayı sürgüne gönderilir. Kitapları, diğer yazarlarımla birlikte meydanlarda "törenlerle" yakılır. O zor yıllarda Bertolt Brecht ve Thomas Mann yazarı yalnız bırakmazlar. Sonrası hep sancılı bir hayattır. Savaş karşıtı tutumu ve hümanist tavrı dolayısıyla 1946'da Nobel Edebiyat Ödülü'ne değer görülür. 1962'de hayata veda eder. Geride, başta başyapıtı *Boncuk Oyunu* olmak üzere, *Siddhartha*, *Bozkrurdu* gibi unutulmaz romanlar bıraktı.

Edebiyat ürünlerinin yüzyılların birikimi sonucunda ortaya çıktığını, ortaya konulan her yapının günü geldiğinde geçmişin tozlu raflarından çıkarılıp yeniden hayat bulabileceğini bir yazısında şöyle dile getirir: "Yok olup gitmiş görünen şey bakarsınız günün birinde çıkıp gelir yeniden. Bugün okuduğumuz kimi eski yazarlar vardır, isimlerini bile doğru dürüst bilmezdi babalarımız, omuz silkip geçerlerdi. Beri yandan bugün unuttuğumuz ve omuz silkip geçtiğimiz öyle yazarlar var ki, daha bir kuşak önce klasik yazarlar kataloğunun başköşesinde yer almışlardır. Bir ulusun sanat ve edebiyat hazinesi tek kişilerin anı ve deneyim hazinesi gibidir, bu hazinedeki anı ve deneyimlerden hiçbiri yok olup gitmez, hepsi de gün gelir tekrar yenilik ve güncellik kazanabilir, ama bir an bilinçaltının aynasında boy gösteren, bütün hazinenin ancak milyonda biridir."

Bu sözleri söyleyen yazarın kitapları 1933'te Berlin'de meydanlarda törenlerle yakılmıştı. Aradan yıllar geçti. Hermann Hesse'nin romanları, aynı şiddete maruz kalmış diğer yazarların yapıtları ile birlikte dünyanın tüm kütüphanelerinin raflarını süslüyor. Hermann Hesse'nin de dediği gibi, "hiçbir şey unutulmuyor!"

\* \* \*

Edebiyat Kulübü'nün Hermann Hesse'yi ele aldığı buluşmasında (13 Mart 2018 Salı) yazarı ve onun iki ünlü romanı *Siddhartha* ve *Bozkrurdu*'nu konuştuk. Önce Tülay Ünlüvecek Hocam yazarı ve yapıtlarını ele alarak bizlere genel bir çerçeve çizdi. Ardından Sevim Yalçın Hocam yazarın *Siddhartha* adlı romanını, Celalettin Türkoğlu Hocam da *Bozkrurdu* romanını değerlendirdi. Arkadaşlarımız, yaptıkları sunumları Edebiyat Kulübümüzün e-posta grubuyla da paylaştılar. Meraklılarına buradan duyurulur.

O günkü edebiyat akşamını onurlandıran, katkıda bulunan, emeği geçen herkese teşekkürler.

Okudukça çoğalan yeni romanlarda buluşmak üzere...

